

Paweł Pioterek, Janina Przybysz
Biblioteka
Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu

Ocena i charakterystyka zawodu bibliotekarza w uczelniach niepublicznych na podstawie badań ankietowych

Streszczenie: Artykuł przedstawia wyniki ankiety rozesełanej drogą elektroniczną do bibliotek uczelni niepublicznych, znajdujących się w wykazie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Pytania dotyczyły bibliotekarzy, ich wykształcenia, stażu pracy w zawodzie, znajomości języków obcych oraz ich oczekiwań i planów. Szczególnie zwrócono uwagę na odpowiedzi dotyczące zadowolenia i niezadowolenia z wykonywanej pracy. Warto zaznaczyć, że w artykule autorzy po raz pierwszy podejmują próbę scharakteryzowania pracowników bibliotek uczelni niepaństwowych, ilustrując wnioski uzyskanymi wynikami.

Słowa kluczowe: badania ankietowe, zawód bibliotekarza, biblioteki uczelni niepublicznych

Wprowadzenie

Ostatnia dekada przyniosła dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego w Polsce. Utworzono wiele nowych uczelni, głównie niepublicznych, których liczba w roku 2011 wzrosła do 338 jednostek¹, w tym 15 uczelni akademickich, z prawem do nadawania stopnia doktora w 13 różnych dyscyplinach (4 spośród nich mają prawo do nadawania stopnia doktora habilitowanego). Biblioteki tych uczelni zgromadziły ponad 5 mln wol. książek, dysponują 29 tys. stanowisk komputerowych i czytelniami z 15 tys. miejsc dla czytelników².

Kryzys gospodarczy i zbliżający się niż demograficzny oraz nieprzychylny dla uczelni najnowszy projekt nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym spowodowały zmiany na rynku usług edukacyjnych. Wiele uczelni niepublicznych przestało istnieć, inne zostały przejęte przez prężne i większe placówki (z 338 szkół wyższych 27 już zamknięto, a 22 są w stanie likwidacji). Proces ten trwa nadal, zmienia się więc obraz rynku usług edukacyjnych, a w konsekwencji również bibliotekarstwa akademickiego. Szacuje się, że w najbliższych kilku latach działalność może zakończyć ok. 30% uczelni niepublicznych z ponad 300 istniejących w kraju.

Metoda badawcza

Zadania, jakie się stawia przed bibliotekarzem, postrzeganie tego zawodu przez czytelników, są ogólnie znane — na ten temat ukazało się wiele publikacji. Odczuwa

¹ Dane statystyczne o szkolnictwie wyższym. W: *Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego* [on-line]. [Dostęp 30.04.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/dane-statystyczne-o-szkolnictwie-wyzszym>.

² *Wyższe szkolnictwo niepubliczne na rozdrożu?* [on-line]. [Dostęp 30.04.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.krzasp.pl/files/Konferencja%20KRZaSP-Perspektywy.pdf>.

się natomiast brak badań i opracowań, w których sami bibliotekarze wypowiadaliby się na temat wykonywanego przez siebie zawodu, mówili o tym, co motywuje ich do pracy, jakie są ich ambicje i plany, a co działa na nich destrukcyjnie. Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na powyższe zagadnienia.

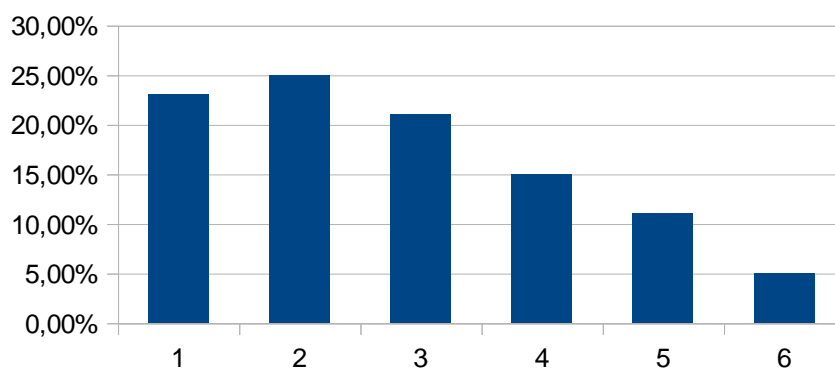
W celu pozyskania informacji na interesujący autorów temat skonstruowano narzędzie badawcze w formie kwestionariusza — ankiety, które umieszczono na stronie internetowej www.ebadania.pl. Badanie przeprowadzono wśród bibliotekarzy pracujących w bibliotekach uczelni niepublicznych, a link do ankiety wysłano do nich drogą mailową. Skonstruowany kwestionariusz ankiety zawierał 15 pytań, w tym dwa pytania otwarte.

Badaniem objęto 325 bibliotek (zgodnie z danymi zawartymi w wykazie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w chwili wysyłania ankiet), a uzyskano 114 odpowiedzi od bibliotekarzy. Trudno powiedzieć, jaki jest to procent wszystkich pracujących w badanych bibliotekach, ponieważ autorom nie udało się dotrzeć do danych statystycznych na ten temat. Liczba odpowiedzi wydaje się jednak wystarczająca do nakreślenia pewnego ogólnego obrazu pracowników bibliotek wyższych szkół niepublicznych.

Wyniki badań

Pierwsze pytania zadane respondentom dotyczyły ich stażu pracy, wieku i płci.

Staż pracy

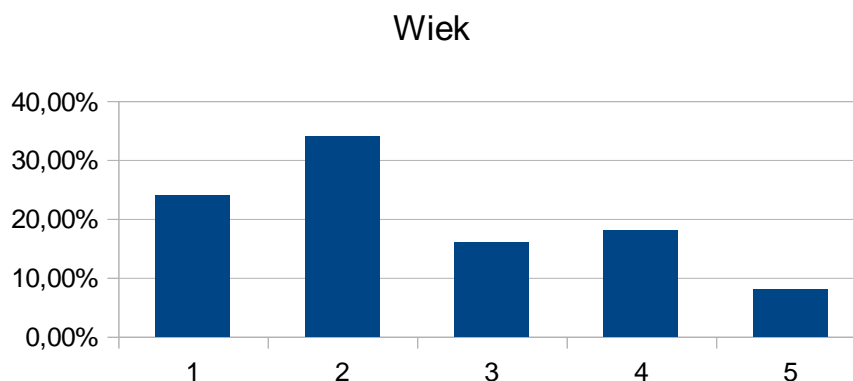

Legenda: 1 — do 5 lat, 2 — 6–10 lat, 3 — 11–20 lat, 4 — 21–30 lat,
5 — 31–40 lat, 6 — powyżej 40 lat.

Wykr. 1. Staż pracy w badanej grupie

Źródło: opracowanie własne.

Jak pokazuje powyższy wykres, najwięcej badanych (prawie 50%) to bibliotekarze pracujący stosunkowo krótko w zawodzie, bo staż ich pracy nie przekracza 10 lat. W tej grupie znajdują się osoby pracujące od 6 do 10 lat (25%) oraz do lat 5 (23%). Najmniej jest bibliotekarzy mających staż powyżej 40 lat.

Legenda: 1 — do 30 lat, 2 — 31–40 lat, 3 — 41–50 lat, 4 — 51–60 lat, 5 — powyżej 60 lat.

Wykr. 2. Wiek ankieterów

Źródło: opracowanie własne.

Na ankietę odpowiedziały 103 kobiety (89,7%) i 11 mężczyzn (10,3%). Procentowy udział kobiet i mężczyzn w badaniu odpowiada stosunkowi tych grup w całym środowisku zawodowym. Zawód bibliotekarza uważany jest za bardzo sfeminizowany³. Wiek respondentów natomiast (wykr. 2) wskazuje na to, że większość bibliotekarzy pracujących w bibliotekach uczelni niepublicznych to osoby stosunkowo młode, do 40 lat (58%). Warto jednak zaznaczyć, że w ankiecie wzięło udział także 9 bibliotekarzy (8%) powyżej 60 roku życia. Procent liczby pracowników w grupach wiekowych jest podobny jak w innych bibliotekach uczelnianych⁴.

Okazało się, że biblioteki, w których pracują ankieterzy, mają swoje siedziby głównie w dużych miastach. Większość badanych (58%) pracuje w miastach mających od 100 do 1 mln mieszkańców. Pozostali respondenci pochodzili kolejno z miast do 50 tys. (10%) i 51–100 tys. mieszkańców (11%). Dużą grupę stanowili bibliotekarze z Warszawy (21%).

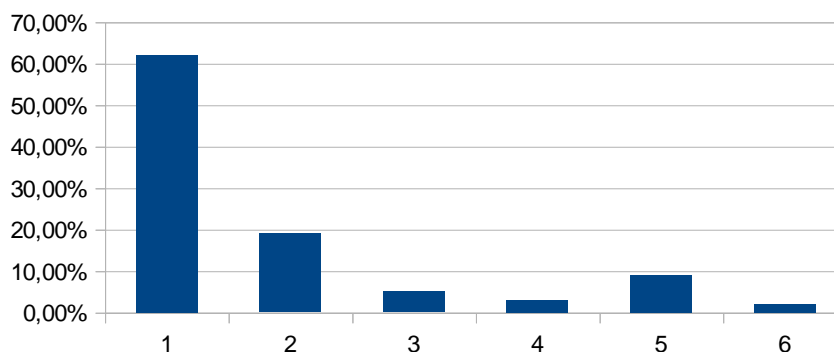
Pracownicy bibliotek szkół niepublicznych to ludzie dobrze wykształceni. Większość ankieterów, tzn. 70 osób (61,5%), posiada wykształcenie wyższe bibliotekarskie lub ukończyła podyplomowe studia bibliotekarskie — 25 osób (22%). Tylko nieliczni mają wykształcenie średnie — 5 osób (4,3%) lub legitymują się dyplomem uczelni o innym profilu — 14 osób (12,2%). Tytuł bibliotekarza dyplomowanego posiada 7 osób (6,1%), a 4 osoby (3,5%) mają stopień doktora.

³ KLIMCZAK-ZIÓŁEK, J. Bibliotekarz jako zawód sfeminizowany. W: DACKO-PIKIEWICZ, Z., CHMIELARSKA, M. (red.) *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*. Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu, 2006.

⁴ *Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce* [on-line]. [Dostęp 30.04.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/>.

W ankiecie zapytano również o to, na jakich zasadach zostali zatrudnieni bibliotekarze w poszczególnych bibliotekach.

Rodzaj zatrudnienia

Legenda: 1 — umowa na czas nieokreślony, 2 — umowa na czas określony, 3 — umowa zlecenie, 4 — umowa o dzieło, 5 — etat w niepełnym wymiarze godzin, 6 — inne.

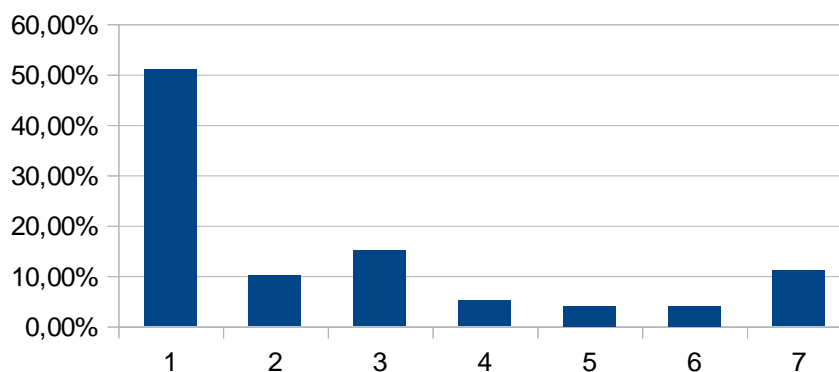
Wykr. 3. Rodzaj zatrudnienia

Źródło: opracowanie własne.

Okazało się, że aż 71 osób (62%) jest zatrudnionych na umowę na czas nieokreślony, a 32 osoby (29%) na czas określony, w tym 10 osób (9%) pracuje na etacie, ale w niepełnym wymiarze godzin. Można powiedzieć, że prawie wszyscy zatrudnieni są na podstawie umów zapewniających stałą pracę. Tylko niecałe 10% pracuje na podstawie umowy o dzieło i umowy-zlecenia.

Autorzy ankiety postanowili również zapytać respondentów o to, w jaki sposób znaleźli oni pracę.

Sposób znalezienia pracy

Legenda: 1 — pomoc znajomych, rodziny, 2 — ogłoszenie w prasie, 3 — rozesłanie CV, 4 — urząd pracy, 5 — EBIB, 6 — Internet, 7 — inny.

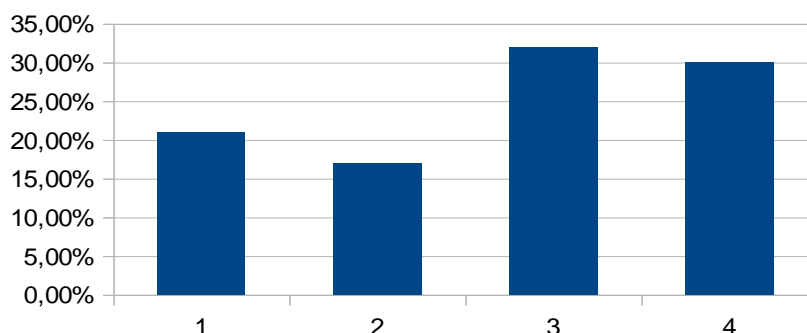
Wykr. 4. Sposób znalezienia pracy

Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa respondentów — 58 osób (51%) znalazła pracę w bibliotece, korzystając z pomocy znajomych i rodziny, a tylko 6 osób (5%) drogą urzędową przez instytucję do tego powołaną. Z kolei 17 osób (15%) znalazło pracę dzięki wysłaniu CV, a 11 osób (10%) dzięki ogłoszeniu w prasie. Były też takie osoby (10%), które znalazły pracę po odbyciu stażu w tej samej bibliotece lub po przejściu z etatu nauczyciela. Pozostałe 9% to osoby, które znalazły pracę w inny sposób.

Interesujące okazały się odpowiedzi na pytanie dotyczące planów zawodowych bibliotekarzy. Ilustruje je wykres 5.

Plany zawodowe na przyszłość

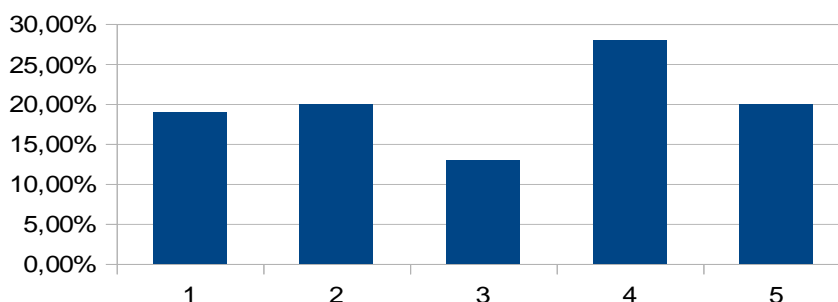
Legenda: 1 — znalezienie pracy w innym zawodzie, 2 — praca w innej bibliotece, 3 — awans przez podwyższenie kwalifikacji, 4 — zmiany są niepotrzebne

Wykr. 5. Plany zawodowe
Źródło: opracowanie własne.

Awansować poprzez podwyższenie własnych kwalifikacji chciałoby 42 bibliotekarzy (32%), a niewiele mniej, bo 39 osób (30%) jest tak zadowolonych ze swojej pracy, że nie potrzebuje żadnej zmiany. Wśród badanych są też osoby niezadowolone ze swojej pracy. Wielu chce nie tylko zmienić bibliotekę na inną — 22 osoby (17%), ale również podjąć pracę w innym zawodzie — 24 osoby (21%).

Kolejne pytanie miało określić, czy i w jaki sposób bibliotekarze planują swój rozwój zawodowy.

W jaki sposób planujesz rozwój

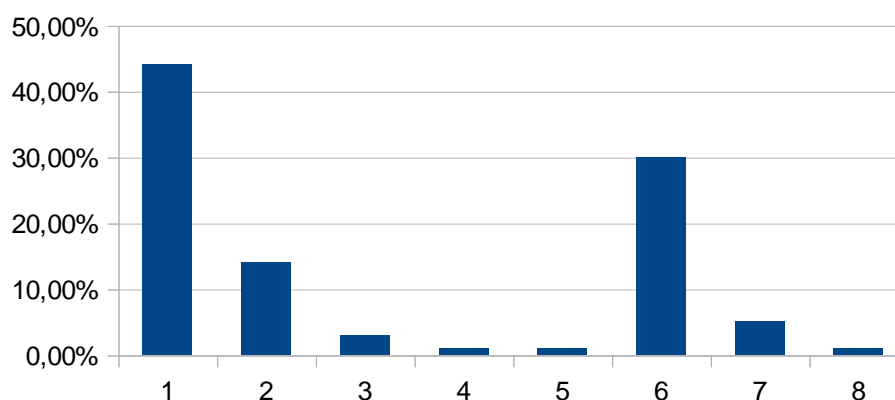
Legenda: 1 — doktorat, 2 — tytuł bibliotekarza dyplomowanego, 3 — staż w innej bibliotece lub staż zagraniczny, 4 — brak planów, 5 — inne plany.

Wykr. 6. Rozwój zawodowy. Źródło: opracowanie własne.

Zastanawiające jest to, że aż 36 bibliotekarzy (28%) nie ma żadnych planów zawodowych, cieszy natomiast fakt, że 24 osoby (19%) pragną uzyskać stopień doktora, 25 osób (20%) tytuł bibliotekarza dyplomowanego, a 16 osób (13%) chce odbyć staż w innej bibliotece polskiej lub zagranicznej. Jako inną formę rozwoju zawodowego najczęściej podawano ukończenie studiów podyplomowych, odbycie kursów i szkoleń, ale również pracę naukowo-badawczą czy też aktywny udział w społeczności bibliotekarskiej (20%). Świadczy to o dużej kreatywności bibliotekarzy, którzy mimo wielu przeciwności związanych chociażby z niskimi zarobkami chcą się rozwijać i poszerzać swoje kompetencje zawodowe.

Wraz z globalizacją nauki i rozwojem różnych form udostępniania wiedzy bardzo ważna dla bibliotekarzy jest umiejętność posługiwania się językami obcymi. W ankiecie zapytano więc, jaka jest znajomość języków obcych wśród bibliotekarzy.

Znajomość języków obcych w stopniu komunikatywnym

Legenda: 1 — angielski, 2 — niemiecki, 3 — francuski, 4 — hiszpański, 5 — włoski, 6 — rosyjski, 7 — brak, 8 — inny.

Wykr. 7. Znajomość języków obcych

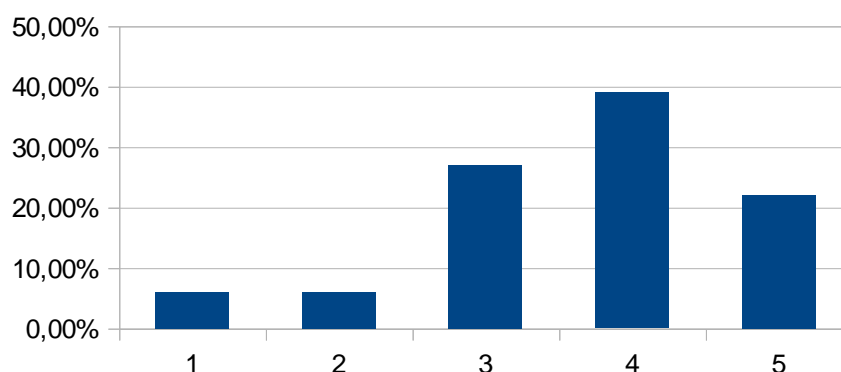
Źródło: Opracowanie własne.

Z badań wynika, że najwięcej, bo aż 79 osób (44%) deklaruje znajomość języka angielskiego. Prawie jedna trzecia badanych (54 osoby) zna język rosyjski, a 25 osób (21,9%) włada językiem niemieckim. Natomiast znajomością języka francuskiego, hiszpańskiego czy włoskiego pochwalilo się po kilka osób. Warto zaznaczyć, że wiele osób posługuje się nie tylko jednym językiem obcym. Ponad połowa (56 osób) podaje, że zna 2 języki obce, 47 potwierdza również znajomość trzeciego. Niestety aż 9 osób (5%) nie zna żadnego języka obcego.

Szczególną formą rozwoju zawodowego i zdobywania doświadczenia jest udział w stażach zagranicznych. Jednakże uczestniczyło w nich tylko 14 osób (12%). Wyjazdy odbywały się do takich krajów, jak: Stany Zjednoczone, Hiszpania, Słowacja, Estonia.

Na pytanie o ocenę stopnia zadowolenia z wykonywanej pracy bibliotekarze odpowiedzieli (zob. wykr. 8), że wykonywana praca ich zadowala.

Stopień zadowolenia z pracy

Legenda: skala 1–5, gdzie 1 oznacza najniższy, a 5 najwyższy stopień zadowolenia.

Wykr. 8. Stopień zadowolenia z pracy

Źródło: opracowanie własne.

Co druga osoba twierdzi, że jest zadowolona z pracy — 45 osób (39%) oceniło stopień zadowolenia z pracy jako wysoki, co biorąc pod uwagę również tych bardzo zadowolonych (24%) świadczy o wysokim poziomie satysfakcji z wykonywanych zadań. Spora grupa osób (25%) jest dostatecznie zadowolona, a tylko 14 osób (12%) twierdzi inaczej.

Kolejne pytanie służyło określeniu powodów zarówno zadowolenia, jak i niezadowolenia z wykonywanej pracy (tab. 1 i 2). Nie ograniczono w nim liczby wymienionych cech pracy, które wpływają na samopoczucie pracowników — ankietowani mogli dodawać swoje propozycje.

Tab. 1. Powody zadowolenia z pracy

Powody	Liczba osób
Dobra atmosfera	66
Praca z czytelnikiem	63
Możliwości rozwoju (konferencje, szkolenia, kursy, staże)	46
Zadawalające zarobki	22
Samodzielność w pracy	16
Różnorodność wykonywanych zajęć	16
Praca w zespole	12
Dogodne godziny pracy	8
Dobre zarządzanie	8
Bezpieczeństwo pracy	6

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 2. Powody niezadowolenia z pracy

Powody	Liczba osób
Niskie zarobki	78
Praca niedoceniana	57
Brak możliwości rozwoju	38
Praca stresująca	17
Praca w weekendy	12
Zła atmosfera	9
Nadmiar obowiązków	6
Warunki lokalowe	4

Źródło: opracowanie własne.

Dla ankietowanych największym powodem do zadowolenia z pracy jest atmosfera, jaka panuje w zespole (66 osób) oraz satysfakcja wynikająca z kontaktu z klientem (63 osoby). Wielu (46 osób) jako powód zadowolenia wskazuje możliwość rozwoju dzięki wyjazdom na konferencje, szkolenia i staże. Jedna trzecia badanych (38 osób) podaje, że nie ma możliwości rozwoju, gdyż pracuje w niewielkim zespole (do 3 osób).

Nie dziwi natomiast brak zadowolenia z zarobków (78 osób), gdyż jak wiadomo zawód bibliotekarza nigdy nie należał do dobrze opłacanych. Wydaje się, że niskie zarobki bibliotekarze rekompensują sobie dużą samodzielnością (16 osób) oraz różnorodnością wykonywanych zajęć (16 osób). Wyniki badań potwierdziły po raz kolejny opinię środowiska, że bibliotekarze czują się niedoceniani i nieszanowani (57 osób), także przez swoich przełożonych.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie pozwoliło na poznanie interesujących opinii bibliotekarzy na temat wykonywanego zawodu oraz pozwoliło stworzyć obraz bibliotekarza wyższej uczelni niepublicznej. Obraz ten wydaje się pozytywny. Pracownicy badanych bibliotek to ludzie wykształceni, kreatywni i elastyczni, i bez względu na wiek otwarci, innowacyjni, pragnący się rozwijać, doksztalać i poszerzać swoje kompetencje. Pracują w małych zespołach, często w niepełnym wymiarze godzin. W większości są to ludzie zadowoleni z wyboru zawodu i lubiący pracę, którą wykonują mimo niskich zarobków i stresu, jaki przynosi. Jak większość ludzi cenią dobrą atmosferę w zespole i samodzielność. Boli ich natomiast niedocenianie wysiłku, jaki wkładają w wykonywane czynności.

Ankiety przeprowadzono wśród bibliotekarzy pracujących w bibliotekach uczelni niepublicznych, jednak wydaje się, że problemy związane z wykonywaniem zawodu bibliotekarza w takim samym stopniu dotyczą bibliotekarzy uczelni państwowych, bibliotek publicznych, pedagogicznych itp. Przedstawione wyniki badań mogą być zatem interesujące dla całego środowiska bibliotekarskiego. Wnioski płynące z przeprowadzanej ankiety są o tyle ważne, że prezentują opinie samych

bibliotekarzy na temat wykonywanego zawodu. Z analizy ankiety wynika jednak, że aby głębiej przyjrzeć się omawianym zagadnieniom, badania powinny być uszczegółowione.

Bibliografia:

1. *Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce* [on-line]. [Dostęp 30.04.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/>.
2. Dane statystyczne o szkolnictwie wyższym. W: *Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego* [on-line]. [Dostęp 30.04.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/dane-statystyczne-o-szkolnictwie-wyzszym>.
3. KLIMCZAK-ZIÓŁEK, J. Bibliotekarz jako zawód sfeminizowany. W: DACKO-PIKIEWICZ, Z., CHMIELARSKA, M. (red.) *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*. Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu, 2006.
4. *Wyższe szkolnictwo niepubliczne na rozdrożu?* [on-line]. [Dostęp 30.04.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.krzasp.pl/files/Konferencja%20KRZaSP-Perspektywy.pdf>.

Pioterek, P., Przybysz, J. Ocena i charakterystyka zawodu bibliotekarza w uczelniach niepublicznych na podstawie badań ankietowych. W: Biuletyn EBIB [online] 2013, nr 4 (140), Biblioteki uczelni niepublicznych i ich problemy [Dostęp: 30.05.2013] Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.pl/images/stories/numery/140/140_pioterek.pdf. ISSN 1507-7187.